

Rapport 500030002/2005

Externe Voortgangsrapportage
Werkprogramma 2005
Mei – Augustus 2005

Contact:
G.J. (Gert) Eggink
Milieu- en Natuurplanbureau (MNP)
Gert.Eggink@mnp.nl

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Nationale Milieubeleidsevaluatie en Duurzaamheid (NMD)	4
2.1	Programma Wettelijke Producten (Balansen en Verkenningen)	4
2.2	Programma Gedrag en Economie	5
2.3	Programma Beleidsevaluatie	6
3	Natuur, Landschap en Biodiversiteit (NLB)	7
3.1	Programma Balansen en Verkenningen	7
3.2	Programma Quick Response Functie	8
3.3	Programma Landschapsdynamiek	8
3.4	Programma Ecologisch Onderzoek	8
3.5	Programma Sociaal-economisch Onderzoek	9
4	Klimaat en Mondiale Duurzaamheid (KMD)	10
4.1	Programma Europees en Nationaal Klimaatbeleid	10
4.2	Programma Mondiale Duurzaamheid	11
4.3	Programma Internationaal Klimaatbeleid	11
4.4	Programma Integrated Assessment Modelling	12
5	Luchtkwaliteit en Europese Duurzaamheid (LED)	13
5.1	Programma Europese Duurzaamheid	13
5.2	Programma Nationale Beleidsevaluatie en Integrale Analyse Luchtkwaliteit	13
5.3	Programma ETC-ACC	14
5.4	Programma Netwerk UNECE en CCE	14
6	Ruimte, Infrastructuur en Mobiliteit (RIM)	15
6.1	Programma Infrastructuur en Mobiliteit	15
6.2	Programma Water en Ruimte	15
6.3	Programma RO-beleidsanalyse, afwegingsmethoden en gebiedsgericht beleid	16
7	Landbouw en Duurzaamheid Landelijk Gebied (LDL)	18
7.1	Programma Duurzaam Nutriëntenbeheer	18
7.2	Programma Europees en Nationaal Landbouwbeleid	18
7.3	Programma Duurzaamheid Landelijk Gebied	19
8	Leefomgevingskwaliteit (LOK)	20
8.1	Programmalijs Fysieke Leefomgevingskwaliteit	20
8.2	Programmalijs Gezondheid, Welzijn en leefbaarheid, en Integrale Leefomgeving	20
9	Informatievoorziening en Methodologie Planbureau (IMP)	22
BIJLAGE	Stand van zaken producten en diensten 2005	24

1 Inleiding

Deze rapportage bevat de voortgang van het werkprogramma van het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) in de periode mei tot en met augustus 2005. Het werkprogramma bevat het programma *milieuplanbureau* dat het MNP uitvoert in opdracht van de minister van VROM, en het programma *natuurplanbureau* dat in opdracht van de minister van LNV wordt uitgevoerd.

De voortgangsrapportage is ingedeeld naar de thema's en programmalijnen die in het MNP-werkprogramma 2005 zijn opgenomen. In de bijlage wordt de stand van zaken ten aanzien van de in dit jaar te leveren producten aangegeven.

Met ingang van 1 mei 2005 heeft het Milieu- en Natuurplanbureau een eigen gezicht gekregen, in de vorm van een eigen (naam)logo, huisstijl en website. Daarmee profileert het MNP zich als zelfstandig planbureau, naast de andere drie planbureaus in Nederland. In de verslagperiode is veel energie gestoken in de bevordering van de naamsbekendheid van het Milieu- en Natuurplanbureau.

2 Nationale Milieubeleidsvaluatie en Duurzaamheid (NMD)

2.1 Programma Wettelijke Producten (Balansen en Verkenningen)

Milieubalans

In de verslagperiode is een Engelse versie van de samenvatting van de Milieubalans 2005 beschikbaar (ook op de MNP-website, www.mnp.nl) gekomen. Momenteel worden de eerste stappen gezet op weg naar de Milieubalans 2006. Daarbij wordt rekening gehouden met de aanbevelingen uit de evaluatie van de Milieubalans 2005 die zowel in het Directteam DGM als intern in het MNP heeft plaatsgevonden. Zo wordt in de MB06 naar een hoofdstukindeling toegewerkt die rekening houdt met de begrotingsindeling. Ook wordt een lijst van kernindicatoren vastgesteld waarover jaarlijks in de Milieubalans wordt gerapporteerd. Het vergelijken van Nederland met andere EU-lidstaten (benchmark) wordt voortgezet en uitgebreid.

Milieuverkenning 6 / Ondersteuning Toekomstagenda Milieu

In dit project worden de beleidsopgaven voor de verschillende milieuthema's gekwantificeerd en de effectiviteit en kosten van verschillende denkbare oplossingsrichtingen verkend. In de verslagperiode zijn/is daartoe:

- emissies tot 2020/2040 berekend (op basis van het project WLO, zie volgende item), en de verandering in eco-efficiency voor diverse sectoren en bijdrage van structuur- en efficiency veranderingen aan ontkoppeling. Conceptcijfers zijn gereed;
- een analyse gemaakt van waar Europees kwaliteitsbeleid niet gedekt is door bronbeleid, en wat Nederlandse beleidsruimte op diverse thema's is;
- de data voor kosteneffectiviteitscurves van opties verzameld;
- de gevoeligheid van de resultaten van draagvlakanalyses onderzocht voor de wijze van vraagstelling en de lengte van de lijst van maatschappelijke vraagstukken;
- input geleverd in voorbereidende workshops voor de hoofdlijnennotitie, en is commentaar op de teksten en informatie geleverd voor de hoofdlijnennotitie;

Begin oktober is er een intern concept beschikbaar gekomen, half november zal een extern concept worden verspreid voor commentaar.

Welvaart en Leefomgeving (WLO)

In het gemeenschappelijke project van CPB, RPB en MNP 'Welvaart en Leefomgeving' (WLO) zijn alle volumeberekeningen (economie, bevolking en woningbouw, landbouw, mobiliteit) afgerond. Door gebrek aan capaciteit zal het thema veiligheid vervallen. ECN zal nog een laatste integratieslag voor energie over de thema's heen uitvoeren; dit wordt nu voorbereid. Volgens planning zullen alle cijfers in november 2005 beschikbaar zijn. Er wordt nu gewerkt aan het gebruik van de Ruimtescanner voor integratie van ruimte(lijke kwaliteit) en evaluatie van landschap. Een aantal hoofdstukken (regionale ontwikkeling, landbouw, natuur en water) is nagenoeg afgerond. Die zullen per thema worden voorgelegd voor wetenschappelijke reviews.

Op 1 november zal het Wetenschapsberaad van het RPB zich over de WLO-resultaten buigen. Ook is het voornemen om enkele leden van de Commissie van Toezicht van RIVM te betrekken bij de toetsing. De planning van de WLO is wederom vertraagd. Zoals het er nu uitziet zal de WLO niet eerder dan voorjaar 2006 worden uitgebracht. Daarbij wordt gezorgd voor een goede afstemming met de Milieuverkenning (ondersteuning Toekomst Agenda Milieu), Duurzaamheidsverkenning 2 en de MB2006.

Duurzaamheidsrapportage

De geplande Duurzaamheidsrapportage 2005 voor september is mede op verzoek van VROM komen te vervallen. Overleg met de andere planbureaus wordt gevoerd om te kijken of en hoe ze bij het vervolg op de Duurzaamheidsverkenning betrokken willen zijn. In zijn reactie op de Duurzaamheidsverkenning heeft het kabinet aangegeven eens in de twee jaar een Duurzaamheidsverkenning te willen ontvangen, opgesteld door de gezamenlijke planbureaus en bij

voorkeur te beginnen in 2006. Het CPB heeft aangegeven vooralsnog niet te willen bijdragen aan een gezamenlijk product. SCP en RPB willen wel een bijdrage leveren. Met beide planbureaus moet nog nader overleg plaatsvinden.

Intern is de discussie gestart over biodiversiteit en ruimte: wat is bijvoorbeeld de impact van de toekomstige energievraag, en van de behoefte aan voedsel? Doel van deze discussie is om hoofd- en bijzaken in het debat scherp te krijgen en zicht te krijgen op de onderliggende uitgangspunten (hoeveel technologie wordt bijvoorbeeld verondersteld?). De uitkomsten van deze discussie zou moeten neerslaan in het vervolg op de DV.

Emissieregistratie

In deze tweede rapportageperiode van 2005 zijn de volgende activiteiten verricht c.q. producten opgeleverd:

- de 't-1' emissiecijfers: een voorlopige inschatting van de emissies voor het jaar 2004. Voor broeikasgassen is waarschijnlijk sprake van een lichte stijging ten opzichte van de 2003 emissies (circa 1,5%; 3 Mton). Ten opzichte van het basisjaar voor Kyoto (1990/1995) zijn de emissies 1,5-2% gestegen. De grootste stijgers waren: elektriciteitsproductie (gestegen vraag), raffinaderijen (gestegen vraag naar olieproducten) en mobiliteit (verkeersemissies). Omdat het om voorlopige cijfers gaat, met een relatief hoge onzekerheid, kan nog geen harde uitspraak worden gedaan over de feitelijke ontwikkeling in 2004. Dat is ook de reden waarom MNP geen tot weinig ruchtbaarheid geeft aan deze cijfers. CBS daarentegen presenteerde de t-1 cijfers via een webbericht en in 'de Nederlandse economie'. Dit leidde tot vragen in de pers en politiek, waarvoor de antwoorden toch primair van MNP worden verwacht.
- publicatie 'prioritaire stoffen in de Emissieregistratie'. Zoals afgesproken in de stuurgroep Emissieregistratie (ER), heeft de ER de afgelopen periode gewerkt aan een publicatie over de nationale totaal emissies van de prioritaire stoffen die op de 'oude lijst' (50 stoffen) staan. De ER heeft reeds een aantal jaren de totale emissies niet meer gepubliceerd, omdat de betrouwbaarheid van de emissiecijfers te laag was. De definitieve versie van de rapportage wordt binnenkort naar DGM directie SAS gestuurd in verband met de evaluatie van het prioritaire stoffenbeleid. Belangrijke conclusie is dat op basis van de kwaliteit van de voorliggende cijfers uitspraken gedaan kunnen worden over reducties die sinds 1990 zijn behaald; voor de toekomstige evaluatie van verdergaande reducties ten opzichte van het huidige emissieniveau, is het echter noodzakelijk om de databeschikbaarheid te verbeteren. In de notitie worden hiervoor aanbevelingen gedaan.
- Nationaal Systeem broeikasgassen. Met het oog op het vaststellen van de emissie die Nederland in de eerste verplichtingenperiode onder het Kyoto Protocol mag uitstoten, is in de afgelopen periode gewerkt aan het afronden van de actualisatie van de methoden voor het berekenen van broeikasgasemissies (en het vastleggen daarvan in protocollen). Enkele herberekeningen van de emissies die hieruit voortvloeien, zullen in september worden uitgevoerd. Documentatie vindt plaats in het National Inventory Report dat begin december aan VROM zal worden aangeboden voor het vaststellen van het uiteindelijke niveau van broeikasgasemissies.

2.2 Programma Gedrag en Economie

CAM-DIMITRI

Het reproduceren van de WLO scenario's met het eigen model voor Nederlandse consumptie, producten en milieudruk (CAM-DIMITRI), is succesvol verlopen. Dit zal de basis vormen voor de berekeningen van de effecten van maatregelen die in het kader van de Toekomst Agenda Milieu (TAM) worden voorgesteld. In oktober/november wordt voor TAM een draagvlakmeting bij burgers voor de door te rekenen maatregelpakketten uitgevoerd in samenwerking met TNS-NIPO. Het CAM-DIMITRI-model is ook gebruikt om, op verzoek van de provincie Limburg, de WLO scenario's uit te werken voor deze provincie. Momenteel wordt het model ingezet voor het bepalen van effecten van een systeemoptie biobrandstoffen.

MNP-medewerker Kees Vringer is op 22 september gepromoveerd op het proefschrift *'Analysis of the energy requirement for household consumption'*. Voornaamste bevinding is dat uitsluitend voorlichting niet voldoende is om energiezuiniger consumeren te bevorderen. De belangrijkste factor op het energieverbruik is het netto inkomen. Andere zaken als de grootte van het huishouden, leeftijd, opleiding, prioritering van waarden (zoals ambitie, eerlijkheid, een comfortabel leven of verantwoordelijkheid) of zelfs de motivatie om energie te besparen, spelen geen of hooguit een ondergeschikte rol. Er zijn indicaties dat een sociaal dilemma één van de redenen is waarom het voor consumenten lastig is het energieverbruik te verlagen. Een op consumenten georiënteerd energiebeleid zal het sociale dilemma kunnen oplossen.

De herhalingsenquête naar maatschappelijke vraagstukken bevestigt het beeld uit de vorige enquête die ten behoeve van de eerste Duurzaamheidsverkenning is uitgevoerd. Burgers vinden de vervuiling van zeeën en rivieren, het gat in de ozonlaag, de dreiging van terrorisme, het klimaat/broeikas effect en honger de belangrijkste maatschappelijke problemen. Terrorismen en luchtvervuiling zijn ten opzichte van 2003 fors gestegen. Voor de stijging zijn kiezers van zowel de coalitie- als oppositiepartijen verantwoordelijk. De discrepantie die er bestaat met de resultaten uit de door VROM gehouden enquête lijkt te kunnen worden verklaard door de beperkte lijst van maatschappelijke vraagstukken die VROM hanteert en de sterke focus in deze enquête op de nationale schaal.

In juni is een enquête naar wereldbeelden gehouden onder ondernemers van het midden- en kleinbedrijf. Een eerste analyse van de resultaten geeft een verdeling van ondernemers over de verschillende wereldbeelden:

Wereldbeeld	Burgers	MKB-bedrijven 4-100 WP
A1	6%	45%
A2	27%	16%
B1	22%	22%
B2	45%	17%

2.3 Programma Beleidsevaluatie

Evaluatie NMP4-beleid (transitie-evaluatie)

In de tweede periode is gewerkt aan de bouwtekening voor de evaluatie van transities. Hiervoor zijn drie onderzoeken met externe deskundigen uitgevoerd:

- een evaluatie rond Research & Development van biobrandstoffen door Universiteit Utrecht,
- het belang van toekomstvisie door Universiteit van Amsterdam en
- ontwikkeling internationale instituties voor handel en biodiversiteit door CREM.

Inzichten uit deze studies zijn verwerkt in een concept bouwtekening.

Daarnaast is een lijst met systeemopties opgesteld en besproken met de betrokken ministeries. De evaluatiemethode is toegepast op een viertal systeemopties (voor elke transitie één). Deze voorbeelden van toepassingen zullen deel uitmaken van de bouwtekening. De bouwtekening zal dit najaar worden afgerond.

15 jaar milieubeleid

De resultaten van het onderzoek '15 jaar milieubeleid' zijn opgenomen in de Milieubalans 2005. De achterliggende informatie is vastgelegd in een conceptrapport. Verwachte publicatiedatum is december 2005.

3 Natuur, Landschap en Biodiversiteit (NLB)

Het werk van het Milieu- en Natuurplanbureau op het terrein van natuur, landschap en biodiversiteit heeft in het tweede periode van 2005 deels plaatsgevonden in het team NLB van het MNP te Bilthoven en deels binnen het werkprogramma van de Expertisegroep Wageningen van de Unit Wettelijke Onderzoekstaken (WOT) Milieu en Natuur. De aansturing van het onderbouwend onderzoek voor de natuurplanbureaufunctie bij DLO-WUR is verder gestructureerd in een achttal thema's binnen de kennisdomeinen biodiversiteit, landschapsdynamiek, maatschappij, bestuurskunde en economie.

3.1 Programma Balansen en Verkenningen

Natuurbalans 2005

Op 8 september heeft Klaas van Egmond de Natuurbalans 2005 tijdens een perspresentatie aangeboden aan minister Veerman van LNV. In de pers is veel aandacht besteed aan de Natuurbalans, met onder meer uitgebreide en inhoudelijk prima artikelen in NRC en Staatscourant. De dag voor de perspresentatie was er, zoals inmiddels gebruikelijk, een briefing over de hoofdlijnen van de Natuurbalans in de Vaste Kamercommissie LNV. Hier ontstond een intensieve gedachtewisseling over de kernpunten van de Natuurbalans: het gat tussen ambities en middelen, met nadruk op ruimtelijke samenhang en planologische bescherming. Ook de sturingsfilosofie (overheid, markt, bottom-up) kwam uitgebreid aan de orde. Verwacht mag worden dat de Natuurbalans in de begrotingsbehandeling van LNV een rol zal spelen.

Agrarisch en Particulier Natuurbeheer

Het rapport 'Van aankoop naar beheer: verkenning kansrijkheid omslag natuurbeleid 1' is gelijktijdig met de Natuurbalans uitgebracht en aan minister Veerman aangeboden. Op basis van de ervaringen met agrarisch natuurbeheer is een inschatting gemaakt van de mate waarin natuurdoelen gerealiseerd kunnen worden. De drie verschillende organisatievormen van natuurbeheer (terreinbeheerders, particulieren en agrariërs) zijn met elkaar vergeleken op hun consequenties voor ecologie, deelnamebereidheid en kosten. De omslag onder de huidige condities zal niet het gewenste effect hebben. Voor particulier natuurbeheer is vooralsnog weinig animo en agrarisch natuurbeheer zal met de huidige regelingen en beschikbare financiën zelden de natuurdoelen kunnen halen die terreinbeheerders wel kunnen halen.

Duurzame informatievoorziening Natuurplanbureau (DINO)

De mijlpaal 'Rapportage datalogistiek bij samenwerking' is verschoven naar december en zal onderdeel vormen van de eindrapportage van het project DINO. Verder is voor de medewerkers van de Expertise groep Wageningen de toegang tot E-mail, Geo-informatievoorziening en intranet van MNP- in Bilthoven gerealiseerd.

Natuurverkenning 3 (NVK3)

Zoals aangegeven in de eerste externe voortgangsrapportage zal de NVK3 bestaan uit een aantal thematische verkenningen. De voorstudie voor de thematische verkenning 'Gevolgen Kaderrichtlijn Water (KRW) voor het natuurbeleid' naar wat er loopt op het gebied van KRW en natuurbeleid is afgerond met een projectplan en deelprojectplannen. Besloten is om eerst een Quick Scan uit te voeren naar de effecten van huidig beleid en opties voor het dichten van het beleidsgat. Deze is gepland in november 2005. Daarna wordt besloten over de verdere voortgang van de thematische verkenning.

Voor de thematische verkenningen 'Vogel- en Habitatrichtlijn' en 'Convention on Biological Diversity 2010 doelstelling' zijn de projectplannen opgesteld. Voorwerk is reeds in gang gezet, onder meer als onderdeel van de Natuurbalans 2006.

3.2 Programma Quick Response Functie

Optimalisatie Ecologische Hoofdstructuur

Gelijktijdig met de Natuurbalans is ook het rapport van de studie ‘Optimalisatie Ecologische Hoofdstructuur: ruimte-, milieu- en watercondities voor duurzaam behoud van biodiversiteit’ aan minister Veerman aangeboden. De studie geeft inhoudelijke en procesmatige aanknopingspunten voor optimalisering van de EHS ten behoeve van behoud van biodiversiteit. De grote eenheden natuur bieden de beste kansen voor duurzaam behoud van biodiversiteit. Gebieden met een mozaïek van kleinere, dichtbij elkaar gelegen natuurgebieden hebben potenties om als grote eenheid te functioneren. De milieu-, water- en ruimtecondities zijn echter nog niet op peil. Verdroging, vermessing en versnippering zijn de meest hardnekkige knelpunten. Bij een grote concurrentie om de ruimte is aantasting van grote eenheden natuur bijna onomkeerbaar. Planologische duidelijkheid is daarom een eerste vereiste.

3.3 Programma Landschapsdynamiek

De werkzaamheden vanuit deze programmaliijn omvatten in 2005 – naast de aansturing van het onderbouwend onderzoek over landschapsdynamiek – vooral bijdragen aan de NB2005 (zie 3.1).

3.4 Programma Ecologisch Onderzoek

Ecologische kennis biodiversiteit, modellering en graadmeters

Er is gewerkt aan de aquatische biodiversiteitketen om de Natuurplannerketen versie 3.6 te kunnen voltooien. De promotie van J. Janse over de biomassamodellen PCLake en PCDitch vond plaats op 17 mei met een als bijzonder degelijk geprezen dissertatie. Deze aquatische biodiversiteitmodellen worden nu ook opgenomen in de Natuurplanner. Aan de documentatie van het vennenmodel Aquacid wordt nog gewerkt.

Voor PCLake en PCDitch zijn in het promotieonderzoek al resultaten gepubliceerd van gevoeligheidsonderzoek. Aanvullend is een berekening opgezet om de gevoeligheid in slootmilieus te bepalen voor gangbare landbouw, agrarisch natuurbeheer en gangbaar natuurbeheer. Met de huidige conceptversie van Aquacid is een gevoeligheidsanalyse (voor klimaatsverandering) uitgevoerd.

Het ontwerp voor een vereenvoudigd biodiversiteitmodel heeft concreter vorm gekregen door een combinatie van ideeën en resultaten van diverse projecten in het project Optimalisatie EHS. Verdere ontwikkeling wordt verwacht in dit project en in toepassingsprojecten als NVK3 en Evaluatie Programma Beheer.

De update van de Natuurwaardegraadmeter heeft vertraging opgelopen door herprioritering ten gunste van de projecten Optimalisatie EHS en het Omslagrapport. Adviezen zijn gegeven voor de indicatorkeuze in het project Monitoring Evaluatie Agenda Vitaal Platteland en de Ruimte Monitor (ten behoeve van de Nota Ruimte). Het rapport over de graadmeters (biodiversiteit, landschap, bestuur en economie) is in de goedkeuringsfase.

Veel aandacht is besteed aan de aansturing van DLO-projecten voor 2005 in het onderbouwend onderzoek. Voor vier van de acht nieuwe projectthema's in 2006 is een voorstel geschreven (implementatie van beleid, betekenis van EHS, biodiversiteit internationaal, KRW). Zo'n thema vormt een samenhangend cluster van deelprojecten op het gebied van biodiversiteit, landschap, bestuur en economie.

De uitvoering van door BSIK Klimaat voor Ruimte en NWO gefinancierd onderzoek ter verbetering van de Natuurplannermodellen is opgestart; vanuit dit project wordt begeleiding gegeven aan de uitvoerders te weten KIWA met VU en RUG met KUN en Alterra.

Voorts is bijgedragen aan de projectdefinitie voor een meer universeel bruikbare basiskaart Natuur en een aantal ad-hoc adviezen bijvoorbeeld over het Investeringsplan Waddenfonds en het Beheersplan Noordzee.

Internationale Biodiversiteit

Het project Internationale Biodiversiteit is voor drie jaar verlengd met een dominante financiering van het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking, naast de basisfinanciering van VROM en LNV. Belangrijkste ambities zijn, naast ondersteuning van Nederlandse delegaties en EU indicatoren onderzoek, om in de landen die door Nederland als speerpunten van het ontwikkelingsbeleid zijn aangemerkt de relaties tussen behoud van biodiversiteit en ecosysteemfuncties enerzijds en de bestrijding van armoede anderzijds in beeld te brengen en oplossingsrichtingen aan te dragen.

Kennissysteem Soorten en Gebieden

In dit project is gewerkt aan het bijeenbrengen van informatie over soorten en gebieden, waaronder de biodiversiteitsdoelen gesteld in de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) evenals de doelen van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Een rapportage over een voorstel voor een database waarmee informatie over te beschermen soorten, habitattypen en gebieden is te ontsluiten, is gereed maar nog niet gedrukt. Het programma 'informatievoorziening natuur' binnen de WOT Natuur en Milieu gebruikt het voorstel al wel, om de database in te richten en om gegevens van verschillende instanties beschikbaar te maken voor LNV en MNP. Bijgebrachte gegevens over instandhoudingseisen van biodiversiteitsdoelen zijn geleverd aan het LNV-project 'instandhoudingsdoelen VHR' en gebruikt in de quick-scan projecten 'Milieu- en Watercondities EHS' en 'Ruimtelijke samenhang EHS'.

Gegevens over milieueisen van natuur ten aanzien van luchtkwaliteit (depositie van zware metalen, stikstof en zuur) zijn ook aangeleverd aan het Coordination Center for Effects (CCE) als Nederlandse invulling van de Europese database, die gebruikt wordt in het kader van de UNECE conventie voor grootschalige luchtverontreiniging (UNECE LTRAP). Dit deel van het werk heeft betrekking op de functie van National Focal Centre en wat gedaan wordt in samenwerking met Alterra.

3.5 Programma Sociaal-economisch Onderzoek

Kosteneffectiviteit-geldstromen-natuurkosten

De werkzaamheden binnen het project 'kosteneffectiviteit, geldstromen en natuurkosten' in 2005 omvatten – naast de aansturing van het onderbouwend onderzoek over kosteneffectiviteit – vooral bijdragen aan de Natuurbalans 2005 (zie 3.1).

4 Klimaat en Mondiale Duurzaamheid (KMD)

4.1 Programma Europees en Nationaal Klimaatbeleid

MNP en ECN zijn een structureel samenwerkingsverband aangegaan op het terrein van nationaal (en Europees) energie- en klimaatbeleid. De ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst vond plaats op het ECN/MNP minisymposium 'Benchmark van energie- en klimaatbeleid in de EU' op 1 juli 2005 in Den Haag.

Referentieramingen energie en emissies 2005 – 2020

Het ECN/MNP rapport Referentieramingen energie en emissies 2005–2020, herziene versie mei 2005, is schriftelijk aangeboden aan de minister van EZ en de staatssecretaris voor Milieu. In de Referentieramingen worden voor twee scenario's (Strong Europe en Global Economy) energiegebruik en -opwekking, en emissies van broeikasgassen, verzurende stoffen (NO_x, SO₂, NH₃, VOS) en fijn stof geraamd. Dit zijn twee van de vier scenario's die in de studie Welvaart en Leefomgeving (WLO) worden gebruikt.

Optiedocument Reductiemaatregelen broeikasgassen en verzurende stoffen

Met VROM en ECN is afgesproken dat het optiedocument eind 2005 wordt gepubliceerd. Het MNP zal de optiebeschrijvingen voor de niet-CO₂ broeikasgassen, NEC-stoffen en fijn stof al eerder dit najaar gebruiken voor beleidsadviesing.

Benchmark energie-efficiency van industriële sectoren in EU-landen

Het Utrechts Centrum voor Energieonderzoek heeft in opdracht van het MNP een vergelijking van energie-efficiency van industriële sectoren tussen EU-landen gemaakt en het gebruik van benchmark als grondslag voor de allocatie bij het EU emissiehandelssysteem geanalyseerd. Het rapport is in juni 2005 gepubliceerd.

Macro-economische gevolgen van een emissiereductiedoelstelling

Als vervolg op de eerdere studie naar de macro-economische gevolgen van een emissiereductiedoelstelling voor broeikasgassen van 30% voor de industrielanden in 2020, waaronder Nederland, zijn voor VROM en EZ aanvullende analyses gedaan naar de gevolgen van verschillende doelstellingen en (onvolledige) coalities. Het rapport is in juli 2005 gepubliceerd. Tevens worden voorbereidingen getroffen voor een milieukosten-batenanalyse van kernenergie, een verkenning van de milieu- en kosteneffectiviteit van biobrandstoffen en ruimtegebruik of biodiversiteit, en van het symposium 'Hoeveel energiebesparing is nodig?' (najaar 2005).

FAIR toegepast in publicaties

In het kader van het deelproject 'Future Action' is gewerkt aan een artikel over de kwantificering van de implicaties van het Zuid-Noordvoorstel (post-2012 regime) in samenwerking met drie buitenlandse instituten. Dit betreft een eerste toepassing van de (200-)landerversie van het FAIR-model. De studie zal ook als MNP-rapport verschijnen. In *Environmental Modeling and Assessment* (Vol. 10, 2005) verschijnt een wetenschappelijk artikel over het FAIR-model, waarin het model en resultaten in detail zijn gedocumenteerd en toegankelijk gemaakt.

Effecten klimaatverandering in Nederland

Het rapport 'Effecten klimaatverandering in Nederland' ligt op schema en zal naar verwachting in oktober worden uitgebracht. De deelnemende instellingen hebben hun bijdragen geleverd. Het eerste concept is voor interne review rondgestuurd. VROM-KvI is gevraagd of dit het rapport is dat ze voor ogen hadden. De Engelstalige versie zal eerder dan gepland worden uitgebracht. Het streven is om deze in november gereed te hebben. Aan PCCC is gevraagd om – eventueel in overleg met VROM – een rol te spelen in de communicatie rond dit product. DG Ruimte is geïnformeerd over de stand van zaken en de inhoud in verband met de voorbereiding van het interdepartementale adaptatieprogramma.

4.2 Programma Mondiale Duurzaamheid

Global Environmental Outlook-IV

Tijdens de eerste plenaire auteursbijeenkomst in juni is de eerste geannoteerde inhoudsopgave voor GEO-IV ontwikkeld. Nadien heeft UNEP een gedetailleerd productieschema tot publicatie in 2007 vastgesteld. MNP-bijdragen richten zich voornamelijk op het hoofdstuk 8 'Challenges and Opportunities' en 9 'Outlook'.

Development and Climate

De voorbereidingen voor de tweede workshop (in samenwerking met ENDA, Senegal) zijn in volle gang. De bijeenkomst heeft als titel 'Rural development and the role of food, water and biomass: Opportunities for development and climate' en wordt gehouden van 14-16 november. Centraal staan de conflicterende belangen en de claims op land voor voedsel, biomassa voor energie en water en natuur in rurale ontwikkeling en de problemen en kansen die zich hierbij voordoen als gevolg van klimaatverandering. Op basis van landenstudies worden de implicaties voor nationaal beleid en internationaal handels- en ontwikkelingsbeleid verkend. Voor de landenstudies gericht op landgebruik levert het Bundesministerium für Umwelt (BRD) additionele financiering.

OECD Environmental Outlook 2007

Eind juli is nader overlegd met het projectteam van de OECD over de planning en invulling van de eerste ronde berekeningen voor de Baseline. Er is commentaar geleverd op een eerste versie van de sociaal-economische projecties door OECD. Door relatief lage groei in veel ontwikkelingslanden kwam die projectie namelijk ook uit op veel lagere energie- en emissieniveaus dan andere recente business-as-usual ramingen. Er zijn afspraken gemaakt over te hanteren regio- en sectorindelingen, de te adresseren onderwerpen en indicatoren.

Trade and Environment

De activiteiten hebben zich geconcentreerd op het schrijven van een rapport, waarin het werkterrein wordt verkend. Hierin geeft het MNP aan hoe aangesloten kan worden bij andere MNP-activiteiten (bijvoorbeeld EUruralis/landbouwbeleid). Verder is onderzoek gedaan naar de mogelijkheid om niet-deelnemende landen tot klimaatbeleid te bewegen via handelsmaatregelen. Gesprekken zijn gevoerd met EZ en VROM over de agenda op het gebied van Trade and Environment. Er is een groeiende belangstelling voor de rol van bedrijven ('*corporate social responsibility*').

Duurzaamheid energievoorziening

MNP is intensief betrokken geweest bij het energierapport van Economische Zaken. Naast formele commentaarrondes is in de Tweede Kamer een reactie gegeven ten behoeve van de parlementaire behandeling van deze nota. Inmiddels zijn met Clingendael International Energy program (CIEP) gesprekken gevoerd over mogelijke samenwerking op het terrein van de wereldwijde energievoorzieningszekerheid.

4.3 Programma Internationaal Klimaatbeleid

Mitigatiescenario's

In het kader van het deelproject 'Mitigatiescenario' is het werk aan het modelinstrumentarium IMAGE/TIMER/FAIR afgerond en zijn modelberekeningen gedaan voor een serie artikelen over mitigatiescenario's. Deze worden ingestuurd naar wetenschappelijke tijdschriften om nog bij te dragen aan het vierde IPCC assessmentrapport. Ook is een *side event* tijdens de komende Conference of Parties voorzien (COP-11, 28 november t/m 9 december 2005, Montreal Canada).

EDGAR

Voor EDGAR is een fast track dataset voor jaar 2000 opgeleverd, die zal worden opgenomen in de 2005 editie van het International Energy Agency-boek over CO₂-emissies van fossiele brandstoffen. MNP heeft in zijn rol als Lead Author voor IPCC's 4th Assessment Report, respectievelijk IPCC 2006 guidelines for national GHG inventories, bijgedragen aan nieuwe drafts van deze IPCC-rapportages.

IPCC-scenario's

MNP werkt aan de actualisatie van de IPCC-scenario's. Allereerst is een publicatie verschenen waarin de IPCC-scenario's zijn vergeleken met huidige literatuur. Bovendien is een methode ontwikkeld om de IPCC-scenario's ook op landenniveau te kunnen gebruiken zodat ook in analyses op het niveau van individuele (grote) landen met deze scenario's kan worden gewerkt.

4.4 Programma Integrated Assessment Modelling

In deze tweede verslagperiode is een update van de initiële landallocatie voor IMAGE gereed gekomen. Doel is niet alleen een beter en meer up-to-date startpunt voor de toekomstberekeningen, maar ook voorbereiding op een nieuwe versie van het wereldmodel met meer regio's en een inzoomversie voor Europa. Tevens is de aansluiting met historische reeksen uit de HYDE database verbeterd, zodat nu naadloos trends vanuit de historie doorgetrokken kunnen worden naar de toekomst.

Mondiale modellen

De inhoudelijke ontwikkeling van de mondiale modellen vindt grotendeels plaats in SOR projecten en daarnaast in externe projecten voor BSIK en EU. Een belangrijke ontwikkeling betreft de modellering van biomassa en sinks, die momenteel wordt ingezet bij het maken van integrale mitigatiescenario's (zie 4.1). Op verzoek van de IPCC Werkgroep II wordt de werking van de terrestrische koolstofcyclus nader onderzocht. Experts hebben commentaar geleverd op de ontwikkeling van (netto) opslag van koolstof in biomassa en bodems en voor de onderliggende processen en parameters worden alternatieve benaderingen getest. Na veel vertraging zijn twee omvangrijke projecten goedgekeurd: EU-MATISSE en BSIK-Klimaat voor Ruimte, waarbinnen samenwerking met PIK-Potsdam, LEI en WUR concreet ingevuld gaat worden. Bij het mondiale SDS (Sustainable Development Scanner) model is gewerkt aan een economische module, afgeleid van het model International Futures. Daarmee kan geanalyseerd worden hoe alternatieve besteding van overheidsmiddelen bijdraagt aan de score op diverse P-P-P doelstellingen. Het testen van de IF-benadering maakt deel uit van een breder onderzoek naar geschikte methoden voor integratie van economie met de andere domeinen van duurzaamheid.

5 Luchtkwaliteit en Europese Duurzaamheid (LED)

5.1 Programma Europese Duurzaamheid

Landenvergelijkend onderzoek

In het kader van landenvergelijkend onderzoek is meegewerkt aan de voorbereiding van een Commissieworkshop begin oktober in Brussel getiteld ‘*Best practise in analysing and developing environmental policies*’. Daarin wordt voor zeven landen en drie richtlijnen (VHR, NEC, verpakkingen), nagegaan hoe lidstaten zich middels impact assessments hebben voorbereid op deze richtlijnen en daarmee de eigen nationale beleidsruimte hebben gezocht. Tevens is het rapport ‘Consequenties van de EU-luchtkwaliteitsrichtlijnen voor ruimtelijke ontwikkelingsplannen in verschillende EU-landen’ uitgebracht. De belangrijkste conclusies zijn dat Nederland de EU-luchtkwaliteitsrichtlijnen relatief strikt heeft geïmplementeerd in vergelijking met andere EU-landen. Het niet voldoen aan de luchtkwaliteitsnormen kan voor de Raad van State een reden zijn om plannen voor nieuwe woningen, bedrijven en wegen niet door te laten gaan. In veel andere landen is dat niet het geval, en kunnen economische belangen de doorslag geven in de besluitvorming.

Beoordeling nieuwe EU-commissie voorstellen

In deze tweede verslagperiode is gewerkt aan een beoordeling van het eerste commissievoorstel over CO₂-handel voor de Europese luchtvaartsector. De conceptversie van de beoordeling is ter commentaar toegestuurd aan verschillende ministeries. Afronding volgt dit najaar, volgend op de officiële publicatie van het voorstel door de commissie. Daarnaast wordt gewerkt aan een paper die de herziening van de Europese Duurzaamheidsstrategie analyseert. Publicatie volgt in het najaar.

National Focal Point (NFP)

In de periode mei - augustus zijn diverse acties uitgevoerd voor het EEA en/of de EEA Topic Centres. Deze acties betroffen onder andere reviews van 13 conceptrapporten of andere producten en zesmaal deelname aan EEA Workshops. In 23 gevallen is deze actie naar tevredenheid van de opdrachtgever uitgevoerd (88%).

5.2 Programma Nationale Beleidsevaluatie en Integrale Analyse Luchtkwaliteit

Beoordeling beleidspakketten luchtkwaliteit

Op Prinsjesdag heeft het kabinet een maatregelenpakket ter verbetering van de luchtkwaliteit (effectiviteit en kosteneffectiviteit) gepresenteerd. Op verzoek van GroenLinks en met instemming van de staatssecretaris van Milieu is ook een maatregelenpakket zoals voorgesteld door GroenLinks beoordeeld. Beide rapporten zijn op 20 september gepubliceerd.

CAFE

De Europese Commissie ontwikkelt een thematische strategie voor luchtverontreiniging (CAFE), samen met een voorstel voor de herziening van de dochterrichtlijnen. Deze wordt in september gepubliceerd. Op 15 juli is een conceptbeoordeling van de thematische strategie uitgegaan. In dit rapport beoordeelt het MNP de gegevens uit CAFE en geeft het aan wat de consequenties van nieuw beleid voor Nederland zijn. Zodra de strategie wordt gepubliceerd, zal het definitieve rapport worden uitgebracht.

Fijn stof

Vanwege de grote belangstelling rond het dossier fijn stof heeft het MNP, in samenwerking met het RIVM, een statusrapport fijn stof uitgebracht: ‘Fijn stof nader bekeken’. Het rapport gaat in op de zekerheden en onzekerheden in dit dossier, en de beleidsmatige implicaties daarvan. Het rapport geeft een overzicht van de huidige kennis over ontwikkelingen in de emissies, de gemeten en berekende concentraties en verschillen daartussen, de samenstelling en herkomst van fijn stof en de gezondheidseffecten. Ook is de omvang van de problematiek en de juridische implementatie van de EU-regelgeving vergeleken met andere EU-landen. Het rapport zal ook worden vertaald in het Engels.

Als vervolg op het fijnstofrapport is een onderzoeksvorstel ontwikkeld om op korte termijn een aantal beleidsrelevante onzekerheden te verminderen, zoals het aandeel bodemstof, de emissiegegevens en de lokale beleidsruimte. In samenwerking met TNO, ECN en RIVM zal een onderzoeksvorstel worden ontwikkeld en aangeboden aan ministerie van VROM.

5.3 Programma ETC-ACC

In de tweede periode werd een aantal jaarlijkse ETC/ACC-rapporten gepubliceerd: het ozonrapport en de EU emissie-inventarisaties voor respectievelijk de UNFCCC (broeikasgassen) en de CLRTAP (luchtverontreinigende stoffen). Voor het laatste proces is ook de eerste formele emissie-review gedaan in samenwerking met EMEP-MSW-West en als rapport aan de EMEP Steering Body aangeboden. Het is de bedoeling dat deze review voortaan jaarlijks plaatsvindt om de kwaliteit van de CLRTAP en NEC emissiegegevens te verbeteren.

De derde Europese Milieuverkenning van het EEA (SoEOR2005) komt uit in de vorm van samenvattende rapporten en specifieke deelrapporten. Als eerste in de rij is het rapport over klimaat en energie gepubliceerd, waarvoor MNP met NTUA en IIASA de scenarioanalyses heeft gedaan. Er worden onder meer rapporten voorbereid over het al of niet halen van Kyoto (GHG Trends and Projections), over langetermijnluchtscenario's, over klimaataanpassing in Europa, en over luchtkwaliteit op hotspots in steden (Street Emissions Ceilings).

5.4 Programma Netwerk UNECE en CCE

Op de 24^e bijeenkomst van de Working Group on Effects (CCE) werden de Europese gegevens goedgekeurd over (a) critical loads van zware metalen, (b) critical loads voor verzuring en gegevens over vertraging van herstel en schade, en (c) critical loads voor vermesting. De drie databases staan nu ter beschikking van de Conventie voor de review en mogelijk herziening van het Aarhus protocol, het Gothenburg protocol (beide UNECE-CLRTAP) en de NEC-Directive (EC). Ten behoeve van de EC is in een Service contract aandacht besteed aan het ontwerpen van indicatoren die in een kosten-baten en RAINS/GAINS context voor de review/herziening van de NEC directive kunnen worden gebruikt. Als resultaat heeft het CCE indicatoren ontwikkeld die de relatieve verandering van een ecosysteemeffect in een land beschrijven als gevolg van een marginale verandering van de emissies elders (land/Europa). Aldus is de verandering van de overschrijding door een marginale emissieverandering in RAINS geïmplementeerd om de kostenoptimalisatie procedure te versnellen. Het CCE heeft het MNP-rapport 'Critical loads of cadmium, lead and mercury in Europa' uitgebracht en aan de Conventie aangeboden.

Samen met Alterra werkt het CCE aan een document 'Improvement of steady-state and dynamic modelling of critical loads and target loads for nitrogen in Europe'. Tijdens de CCE workshop (Berlijn, 25-27 april 2005) werd dit werk aan de National Focal Centres (NFCs) gepresenteerd. Dit document dient de basis te leggen in het netwerk van 24 NFC's voor de uitvoering van het werkplan in zake stikstof, biodiversiteit en klimaatverandering. Ook is het CCE Status Rapport 2005 in voorbereiding dat eind oktober dient te verschijnen.

6 Ruimte, Infrastructuur en Mobiliteit (RIM)

6.1 Programma Infrastructuur en Mobiliteit

In de tweede verslagperiode is het onderzoek naar de effecten van kilometerheffingen van de Commissie Nouwen met een rapportage afgerond. Het rapport naar de milieueffecten van de EU Transport White Paper is gepubliceerd. De belangrijkste conclusie is dat het modal-shiftbeleid van de EU nauwelijks tot milieuverbeteringen zal leiden. Er is samen met het CPB gewerkt aan de beoordeling van zogenaamde FES-claims (Fonds Economische Structuurversterking). Eén voorstel om voor 460 miljoen euro de luchtkwaliteit te verbeteren, heeft veel aandacht gekregen van het MNP. De claim is op onderdelen als kosteneffectief aangemerkt.

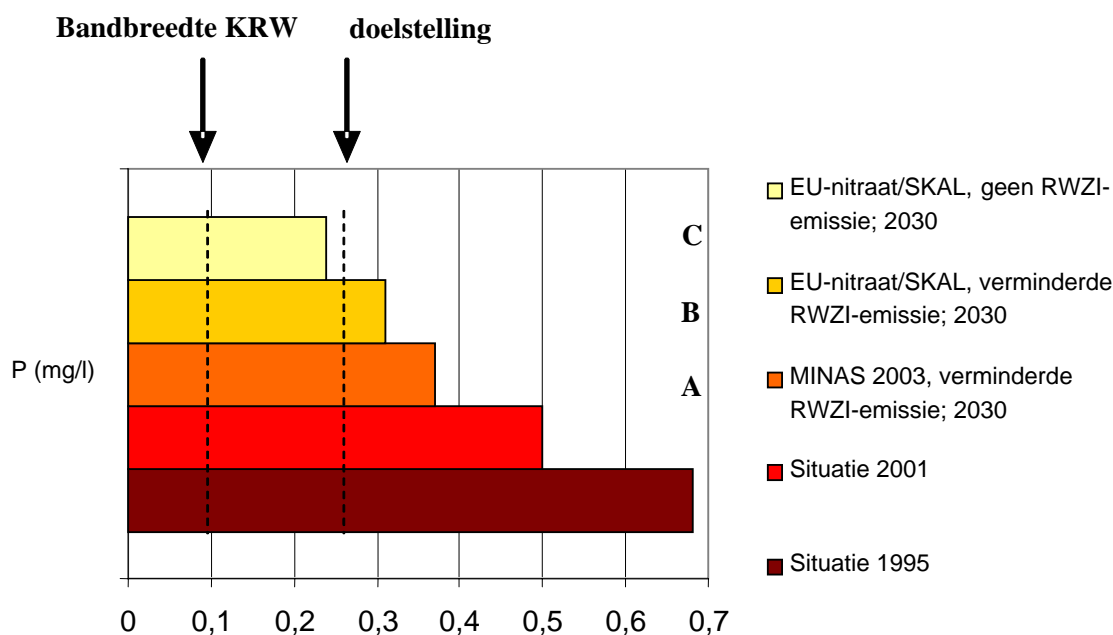
De beleidsvoornemens in de Nota Mobiliteit zijn doorgerekend op milieueffecten. Deze resultaten worden na uitkomen van de nota gepubliceerd. De voorstellen voor invoering van een kilometerheffing zijn vooral effectief, maar een besluit over de invoering ervan is doorgeschoven naar het volgende kabinet. Er is gereageerd op twee 'position papers' van VROM DGM: over aardgas als transportbrandstof en over biobrandstoffen als transportbrandstof. Voor aardgas wordt geadviseerd een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) uit te voeren. Voor biobrandstoffen wordt gewezen op de noodzaak tot het stellen van strenge randvoorwaarden aan de soort van biobrandstoffen die fiscaal wordt gestimuleerd, omdat sommige soorten ecologische nadelen tijdens de teelt met zich mee kunnen brengen, en omdat niet alle soorten 'wegbereider' zijn voor 'betere' soorten van biobrandstoffen in de toekomst, zoals gewenst door VROM.

Onderzoek naar de optiewaarde van het Openbaar Vervoer (OV) is afgerond. Optiebaten zijn een soort verzekeringspremie die mensen bereid zijn te betalen voor het in stand houden van de lijnen, ook al maken ze er zeer weinig gebruik van. Ze willen er wel gebruik van kunnen maken (optie), bijvoorbeeld als hun auto stuk is. De optiebaten zijn relatief belangrijke baten van OV: bij de twee onderzochte spoorlijnen bleken de optiebaten even groot als de gebruiksbaten.

6.2 Programma Water en Ruimte

De publicatie van de MNP-rapporten 'Toelichting op de landsdekkende maatregelkaart deelstroomgebiedsvizies' en 'Afwenteling en blauwe knopen: sleutel tot duurzaam waterbeleid' hebben veel positieve reacties opgeroepen. Zo heeft het tijdschrift H2O aandacht besteed aan de rapporten in het hoofdredactioneel commentaar en een samenvatting van de rapporten opgenomen inclusief de overzichtskaart. Uit beide rapporten blijkt dat het verbeteren van de waterkwaliteit en het verminderen van de wateroverlast in 2015 alleen mogelijk is in samenhang met andere beleidsterreinen zoals landbouw, milieu, natuur en ruimtelijke ordening. Dat gebeurt nu nog onvoldoende. De bestuurlijke keuzen zijn dus niet helder. Deze conclusies zijn in de Milieubalans 2005 opgenomen en tijdens externe presentaties breed uitgedragen. De gepresenteerde methodiek, uitgewerkt voor de casus Gelderse Vallei, laat op inzichtelijke wijze zien met welke beleidsvarianten welke doelen uit de Kaderrichtlijn Water kunnen worden gehaald (zie voorbeeld in Figuur 1). Als vervolgstudie zal deze methodiek op landsdekkende schaal verder worden uitgewerkt, mede ten behoeve van de Milieuverkenning 6.

In samenwerking met de Universiteit Nijmegen is een onderzoek gestart naar de wijze waarop provincies en waterschappen vorm denken te geven aan de externe integratie op provinciaal en waterschapsniveau. Daarbij staat de afstemming van de landbouw (Nitraatrichtlijn) en de KRW-doelen voor fosfaat en nitraat centraal. Onderzoek beoogt inzicht te geven in de manier waarop de implementatie van de KRW doorwerkt in het regionale beleid: welke veranderingen treden er op in de beleids- en planvorming, wat zijn voorziene knelpunten, waar ziet men kansen.

Figuur 1. Relatie tussen beleidsvarianten (A, B, C) en bandbreedte van mogelijke KRW-doelstellingen voor fosfaat in oppervlaktewater: in dit geval wordt alleen bij beleidsvariant C de bovengrens van het doel gehaald.

6.3 Programma RO-beleidsanalyse, afwegingsmethoden en gebiedsgericht beleid

Ruimtelijke Modelling

In deze programmajijn wordt gewerkt aan de ontwikkeling, kalibratie en validatie van de ruimtelijke modellen van het MNP. De validatie van de modellen, die wordt uitgevoerd in samenwerking met de Vrije Universiteit, vordert langzamer dan verwacht. Mogelijk zal een deel van de werkzaamheden doorlopen tot in 2006. De afstemming tussen de ruimtelijke modellen en de overige modellen van het MNP is verbeterd, en ook het meenemen van hydrologische effecten bij het maken van ruimtelijke toekomstscenario's is onderzocht. De verdere analyse en rapportage wordt echter wegens capaciteitsgebrek uitgesteld tot 2006. De evaluatie van een ruimtelijk allocatiemodel voor natuurtypen is afgerond. Dit model biedt mogelijkheden om in de ruimtelijke scenario's natuur beter te integreren.

De speciale sessie rond ruimtelijke modellering die in samenwerking met de VU is voorbereid voor het ERSA-congres (European Regial Science Association) is succesvol afgerond (23 papers, waarvan vier vanuit MNP). De mogelijkheden om op basis van de congresbijdragen een special issue van een wetenschappelijk tijdschrift te maken en een boek over landgebruiksmodellering worden onderzocht.

Het MNP is partner in het EU gesubsidieerde project SELMA (*Spatial Deconcentration of Economic Land Use and Quality of Life in European Metropolitan Areas*). In dit project wordt gezocht naar verbanden tussen economische deconcentratie en leefkwaliteit in steden. Verstedelijkingsprocessen in verschillende Europese steden worden geanalyseerd en met elkaar vergeleken. De bijdrage van MNP in dit project bestaat uit de implementatie van het stedelijk landgebruiksmodel UbanSim in de Noordvleugel van de Randstad. Het werk is gepresenteerd in Londen tijdens de CUPUM05 conferentie (*Computers in Urban Planning and Urban Management*) en tijdens bovengenoemd ERSA congres. Het model is grotendeels gekalibreerd. De komende periode worden de simulaties op 100 meter grid en enkele scenario's uitgevoerd.

Herziening Wet op de Ruimtelijke Ordening

Op 23 mei 2003 heeft de minister van VROM een wetsvoorstel voor een nieuwe Wet Ruimtelijke Ordening (WRO) bij de Tweede Kamer ingediend. Het planstelsel van de nieuwe WRO kijkt sterk af

van de bestaande WRO. De nieuwe WRO biedt rijk en provincie een groot aantal nieuwe instrumenten. Op dit moment hebben rijk en provincies nog geen filosofie ontwikkeld over de inzet van deze instrumenten. De Memorie van Toelichting is tamelijk gefragmenteerd en gericht op afzonderlijke instrumenten en de positie van de bestuursorganen. Daardoor wordt onvoldoende inzicht gegeven hoe het nieuwe stelsel als systeem zal functioneren. Hierdoor is het voor het MNP moeilijk in te schatten wat de consequenties zijn van (het daadwerkelijke gebruik van) deze wet voor bescherming en ontwikkeling van milieu, natuur, landschap en water. Het MNP maakt nu een inventarisatie van de instrumenten die de nieuwe WRO/BRO in principe biedt voor bescherming en ontwikkeling van milieu, natuur, landschap en water. Vervolgens wil het MNP een verkennend onderzoek doen naar de wijze waarop rijk en provincies hiervan in de praktijk gebruik zouden kunnen maken.

7 Landbouw en Duurzaamheid Landelijk Gebied (LDL)

7.1 Programma Duurzaam Nutriëntenbeheer

De rapportage over de gevolgen van het nieuwe mestbeleid voor het grond- en oppervlaktewater is in concept gereed en ligt voor aan de betrokken ministeries. Belangrijk nieuw punt in de MNP-WUR analyse is de uitwerking van de kans op doelbereik voor nitraat in grondwater in 2009. Het achtergrondrapport bij de Evaluatie Meststoffenwet (2004) is afgerond en zal binnenkort worden verspreid. Het achtergrondrapport Kosten-batenanalyse is vertraagd tot eind 2005. Alle bijdragen voor het derogatieverzoek zijn afgerond en het Nitraatcomité van de EC heeft inmiddels ingestemd met de derogatie.

Het rapport over de workshop Nitraatmonitoring van 2003 (ervaringen van acht EU-landen met deze monitoring) is eind juni uitgebracht. Conclusies zijn dat de richtlijn nog veel ruimte laat aan de lidstaten en dat Nederland geen unieke koploperpositie inneemt.

Er is een MNP-notitie 'Onzekerheden in berekeningen nationale ammoniakemissies' opgesteld en verspreid binnen LNV en VROM en bij betrokken onderzoeksinstituten. Hieruit blijkt dat er aanzienlijke verschillen zijn tussen gerapporteerde emissie-monitors en -ramingen en dat veronderstellingen en uitgangspunten nog onvoldoende transparant en consistent zijn voor goede beleidsevaluaties, onder andere bij het mest- en ammoniakdossier. Voor monitoring (Emissieregistratie) is al actie ondernomen, voor prognose is in mei in overleg met LNV en VROM afgesproken dat het MNP een voorstel voor een handreiking zal opstellen. In overleg met de opdrachtgever is besloten het rapport 'Actualisatie ammoniakemissies' te laten vervallen. Eerder dit jaar is immers de rapportage over het VELD-onderzoek verschenen – waarvan de conclusies in de Milieubalans zijn opgenomen – en is de nieuwe referentieraming uitgebracht.

In het kader van de Kaderrichtlijn Water zijn de bijdragen aan de deelrapportages Karakterisering Grondwater voor de zeven deelstroomgebieden opgeleverd. De rapporten zijn op de website van de KRW geplaatst. Gewerkt wordt nog aan een achtergrondrapport van het MNP; deze is in concept gereed.

Het achtergrondrapport 'Nutriënten in oppervlaktewater' (bij het rapport 'Van inzicht naar doorzicht Beleidsmonitor water, thema chemische kwaliteit van oppervlaktewater', uitgebracht in 2004) is verschenen.

7.2 Programma Europees en Nationaal Landbouwbeleid

De definitie van de tweede fase van EUruralis is gestart. Hiervoor is een workshop bij LNV georganiseerd, is er een discussiebijeenkomst geweest met ambtenaren van de Europese Commissie en is gewerkt aan een nieuw projectplan. Naast 'verbreding' van EUruralis (meer beleidsterreinen, maken van beleidsknoppen), is ook verdieping noodzakelijk. Dit betekent een verbetering van het onderliggende modelinstrumentarium. Vooral de koppeling tussen de verschillende modellen moet worden verbeterd. Ter verbetering van de articulatie van de beleidsvraag is op verzoek van LNV een MNP-medewerker voor een periode van vijf maanden bij LNV gedetacheerd.

Deelgenomen is aan een eerste bijeenkomst van de International Assessment of Agricultural Science and Technology (AG-assessment). Het MNP wil deelnemen in deze assessment georganiseerd door onder andere de Worldbank en FAO (inbreng IMAGE). Doel is om na te gaan wat de bijdrage kan zijn van wetenschap en technologie aan het verminderen van armoede en honger in de wereld en verbeteren van gezondheid en milieu.

In juli 2005 heeft de Directie Landbouw en Directie Kennis van het ministerie van LNV officieel opdracht verleend voor alle deelprojecten van de (tussentijdse) Evaluatie van de Nota Duurzame

Gewasbescherming. De deelprojecten zijn, deels vooruitlopend hierop, gestart. Een tweetal flankerende projecten waarvoor eerder opdracht was verleend, verkeren in het stadium van de laatste kwaliteitscontroles. Oplevering van de resultaten zal naar verwachting begin oktober plaatsvinden. Op 8 september heeft de wetenschappelijke klankbordgroep tijdens haar eerste vergadering uitgesproken dat zij vertrouwen heeft in de wetenschappelijke aanpak van deze evaluatie van het gewasbeschermingsbeleid.

7.3 Programma Duurzaamheid Landelijk Gebied

In het kader van het Overleg Waterinstituten heeft een werkgroep twee plannen uitgewerkt voor het grondwaterinstrumentarium: een kortetermijnplan dat medio 2006 een up-to-date landsdekkend model oplevert en een langetermijnplan waarin de regionalisatie (detaillering) centraal staat. Het OnderWaterhoofdenOverleg (OWO) heeft de plannen goedgekeurd en legt deze ter besluitvorming (en financiering, vooral van het kortetermijnspoor) aan het Directeurenoverleg Waterinstituten voor. Het MNP heeft ingestemd met een voorlopige toezegging voor het kortetermijnspoor. De werkgroep Consensus Hydrologie heeft haar (MNP-)rapport opgeleverd. De conclusies en aanbevelingen worden meegenomen in de discussie over het nieuwe grondwaterinstrumentarium.

De deelprojecten 'beleidscocktail landelijk gebied' en 'definitiestudie Verkenning ontwikkelingsmogelijkheden Platteland' zijn stopgezet. Afgesproken is om alle initiatieven rond het platteland, binnen en buiten dit programma, op een rij te gaan zetten en in 2006 te gaan werken aan één studie, met als voorlopige werktitel Plattelandsverkenningen. Als opmaat is een startnotitie geschreven onder de werktitel 'Optiedocument platteland'.

8 Leefomgevingskwaliteit (LOK)

8.1 Programmalijn Fysieke Leefomgevingskwaliteit

Begin mei is het rapport 'Evaluatie Regelgeving Burgerluchthavens en Militaire Luchthavens' uitgebracht. In dit rapport zijn de consequenties van de voorgenomen decentralisatie van het beleid voor regionale en kleine luchthavens in beeld gebracht. In het rapport is geconcludeerd dat de overlast en de externe veiligheidsrisico's van het regionale vliegverkeer in de periode tot 2030 aanzienlijk zullen toenemen. Met de voorgestelde beleidsdecentralisatie kunnen de effecten van het vliegverkeer beter worden begrensd dan nu het geval is. Provincies moeten dan wel bereid zijn veel maatregelen te nemen. De effectiviteit van het provinciale beleid wordt mede bepaald door de rijksoverheid. De rijksoverheid blijft verantwoordelijk voor de vliegroutes en kan op die wijze bijdragen aan een betere onderlinge afstemming van het vliegverkeer en de ruimtelijke ontwikkelingen.

Eind augustus is het rapport 'Het milieu rond Schiphol 1990-2010; Feiten & cijfers' uitgebracht. Het rapport komt tot de conclusie dat de beleidsdoelstellingen ter vermindering van de effecten van het vliegverkeer van Schiphol zeer waarschijnlijk worden gehaald. Deze gelden voor de meest belaste woongebieden direct rondom Schiphol. Verreweg de meeste overlast en risico's treden echter op in een veel groter gebied waar geen normen gelden. Daar heeft de geluidsoverlast zich minder gunstig ontwikkeld en zijn de veiligheidsrisico's toegenomen. Het totale aantal 'mensen met geluidsoverlast' is sinds 1990 met ongeveer 40% afgenomen. De geluidsnormen begrenzen het huidige aantal 'mensen met geluidsoverlast' tot 330.000 mensen met ernstige geluidhinder en 140.000 mensen met ernstige slaapverstoring. De vijfde baan heeft nauwelijks bijgedragen aan vermindering van de geluidsoverlast. De kans op een vliegtuigongeluk met meerdere dodelijke slachtoffers is met de vijfde baan wel aanzienlijk verminderd maar nog altijd ongeveer tweemaal zo groot als in 1990. Verder is in het rapport becijferd dat niet de fysieke afhandelingscapaciteit van het banenstelsel of de norm voor externe veiligheid, maar de geluidsnormen de komende 10 tot 15 jaar het meest bepalend zijn voor de groeimogelijkheden van de luchthaven. In 2010 kunnen tussen de 480.000 en 550.000 vluchten binnen de geluidsnormen worden afgehandeld. Na 2010 zijn de groeimogelijkheden sterk afhankelijk van het stiller worden van de luchtvloot. Het rapport levert een bijdrage aan de Schipholevaluatie die door de ministeries van V&W en VROM wordt uitgevoerd. De resultaten van deze evaluatie zullen in februari 2006 aan de Kamer zal worden aangeboden en dienen als basis voor een strategische kabinetsvisie.

Voor het KLUP-project (Knelpunten Luchtkwaliteit voor Uitvoering van Projecten), dat wordt aangestuurd door de Taskforce Luchtkwaliteit, zijn voor lage en hoge ambitieniveaus emissiescenario's en ruimtelijke concentratiebeelden voor NO₂ en PM₁₀ geleverd. In KLUP is onderzocht wat van nationaal en internationaal beleid is te verwachten om de omvang van de knelpunten voor ruimtelijke inrichtingsplannen te verlichten, wat de ruimtelijke doorwerking is van de luchtkwaliteitsnormen na aanpassing van het Besluit Luchtkwaliteit (zeezoutaftrek) en wat rest om eventueel met nader lokaal beleid in te vullen. De conclusie van het KLUP-onderzoek is dat de aangepaste regelgeving een deel van de knelpunten oplost, maar dat ook bij de hoogste ambitieniveaus van het (inter)nationale beleid nog steeds een deel ervan blijft bestaan. Locaties met problemen liggen vooral in Noord-Brabant, Rijnmond en IJmond.

8.2 Programmalijn Gezondheid, Welzijn en leefbaarheid, en Integrale Leefomgeving

De 4e (milieu)Ministersconferentie in Boedapest (2004) riep onder andere op tot het in beeld te brengen van de huidige gezondheidsrisico's van verschillende vormen van energieopwekking. Dit ter voorbereiding van de volgende conferentie in 2009 waar eventueel besluiten genomen kunnen worden om uit overwegingen van duurzaamheid de energiesector mogelijk te herstructureren en een transitie te realiseren naar voor het milieu minder belastende vormen van energie opwekking. WHO en EEA maken hiervoor een document over '*Energy, Sustainable Development, and Health*'. Het document behandelt trends in de beschikbaarheid van, de vraag naar, en de toegang tot energie, de

gezondheidsrisico's verbonden met het gebruik van verschillende vormen van energie opwekking, en suggesties om uit oogpunt van gezondheid en duurzame ontwikkeling bepaalde transitie te stimuleren en de nog knellende kennishiaten bij analyses van beleidsopties op te lossen. MNP levert een gezondheidsbijdrage aan dit rapport.

Op verzoek van EC DG Research heeft MNP bijgedragen aan een advies voor de EC Council en het 7e EU Kaderprogramma voor op beleidsevaluatie georiënteerd onderzoek op het gebied van 'Environment and Health'. Het advies omvat aanbevelingen voor risicoschatting, prioriteiten in fysieke milieufactoren (luchtverontreiniging, geluid, EV, klimaatverandering, inclusief populatiegevoeligheid), stedelijke leefomgevingskwaliteit, integratie van milieu-, gezondheid- en psychosociale benaderingen, KBA's en multicriteria risicovergelijkingen, en duurzame ontwikkeling. Een eerder advies om te komen tot een Europese *'Environment and Health Information, Impact, and Management Observatory'* als 'research infrastructure' is gesneuveld omdat geen enkel land, dus ook Nederland niet, zo'n voorstel steunde. EC DG Environment gaat niettemin een tweede poging doen.

Bij gezondheidseffecten van fijn stof, een nieuwe normstelling in Europa en een effectief bestrijdingsbeleid speelt ook de discussie rond gezondheidsrelevante fijnstoffracties en hun bronnen een rol. In de EC CAFE-strategie wordt een nieuwe PM_{2,5} normstelling aangekondigd, terwijl die voor PM₁₀ onveranderd blijft. Recent is een nieuw overzicht verschenen over kortdurende gezondheidseffecten van fijn stof. Hieruit blijkt dat de grovere fijnstoffractie, PM_{2,5-10}, een invloed kan hebben op ziekte en ziekenhuisopnames en ook - zij het wat minder dan PM_{2,5} - op vervroegde sterfte. Aangezien bij PM_{2,5-10} andere emissiebronnen betrokken zijn dan bij PM_{2,5}, heeft MNP vanwege de mogelijke beleidsimplicaties deze gegevens onder de aandacht gebracht van VROM, DGM en EC DG Milieu.

Bij milieubeleid voor risico's en veiligheid en een beoordeling van de balans tussen wenselijkheid en billijkheid van (gelijke) bescherming van burgers ('equity') en een doelmatige inzet van collectieve middelen ('efficiency') wordt steeds vaker een meer gedifferentieerde afwegingsmethodiek gebruikt, waarbij ook aspecten van kostenefficiëntie en kostenbatensverhoudingen worden meegenomen, als ook de onderkenning van (subjectieve) risicobeleving en risicoacceptatie. Als vervolg op 'Nuchter Omgaan met Risico's' heeft het MNP een eerste voorstel uitgewerkt om aan de hand van enkele cases (risico's fijn stof, Schiphol en bodem) risicoanalyses uit te werken, mede in het licht van de onderscheiden wereld-/duurzaamheidsbeelden. Voor een dergelijk vervolgpriject bestaat bij verschillende ministeries (VROM, V&W, EZ) en het kabinet grote belangstelling. Voorgesteld wordt de uitvoering onder andere in samenwerking met het CPB te laten plaatsvinden.

Blootstelling aan sommige milieufactoren kan de gezondheid nadelig beïnvloeden en bijdragen aan de ziektelast onder de bevolking. In opdracht van het MNP heeft het RIVM een update gemaakt van gezondheidsrisico's en ziektelast van een aantal belangrijke milieufactoren. De milieugerelateerde ziektelast door kortetermijnblootstelling bedraagt in Nederland in 2000 naar schatting 2-5%. De relatief onzekere langetermijneffecten van fijn stof hebben potentieel de grootste invloed op de milieugerelateerde ziektelast; oplopend tot wellicht ongeveer 13%. Deze ruwe schattingen geven geen compleet en vaststaand beeld van de milieugerelateerde ziektelast, omdat sommige data onzeker zijn, niet alle relaties tussen milieufactoren en gezondheid bekend zijn en niet alle milieufactoren noch alle gezondheidseffecten zijn meegenomen. De resultaten van deze analyse zijn verwerkt in recente fijnstofevaluaties.

9 Informatievoorziening en Methodologie Planbureau (IMP)

Na een uitgebreide Europese aanbestedingsprocedure is de herbouw van het informatiesysteem Emissie Registratie (ER) gegund aan Deloitte. Het werk is momenteel volop gaande en ligt op schema. De geconverteerde ER database is gereed en de Emissie Explorer bevindt zich in de acceptatiefase. De herbouw van het publieksgerichte ER deel, het Datawarehouse, is nu van start gegaan. De besluitvorming in de Stuurgroep ER over de positionering van de ER in het algemeen na april 2006 en van de ER dataverwerkingseenheid in het bijzonder is met een gedegen analyse voorbereid. Besloten is voorlopig zeker tot en met 2008 de ER in zijn geheel binnen het MNP te houden.

Ook na het afsluiten van een officieel convenant over de ER met het CBS blijft de continuering bij het CBS van de door bezuinigingen (weer) bedreigde Milieustatistieken in het algemeen een duidelijk zorgpunt. Dit raakt ook nadrukkelijk het Milieu- en Natuurcompendium dat het MNP samen met het CBS uitbrengt. Ook bij het CBS kan men nu online het Compendium ('op afstand') bijwerken. Verder waren op 1 september 50 natuurindicatoren vernieuwd.

Samen met VROM participeert het MNP in de interdepartementale PIA werkgroep onder leiding van het SCP, waarin mogelijke efficiencywinst ten aanzien van statistieken en datavergaring rijksbreed is onderzocht. Dit traject is direct gekoppeld aan de CBS-bezuinigingen en heeft in de zomer een al door de plaatsvervangend-SG's besproken eindrapport opgeleverd. Hierin wordt ondermeer een pleidooi gehouden voor een dusdanig samengesteld CBS-takenpakket dat ook de gegevensverzameling ten behoeve van wettelijke verplichtingen van andere departementen dan alleen EZ door het CBS zal (blijven) worden uitgevoerd. Tevens zijn alternatieve bezuinigingsmogelijkheden naar voren gebracht.

Gegevensvoorziening is voor het MNP essentieel. Daarom wil het MNP actief participeren in de sturing op de gegevensvoorziening die in opdracht van VROM, LNV en V&W plaatsvindt. Nader overleg met VROM vindt plaats over de structuur waarin dit optimaal zou kunnen plaatsvinden. Zoals al tweemaal door het MNP in het reguliere 3 DG-overleg aangekaart, raakt dit ook nadrukkelijk de financiële aspecten van beschikbaarstelling van gegevens. Op initiatief van het MNP wordt dit nu samen met de drie meest betrokken ministeries nader in kaart gebracht. Belangrijk is namelijk dat door of in opdracht van de overheid verzamelde gegevens zeker voor planbureauwerk gratis beschikbaar zijn en dat een verdere stroomlijning van geo-informatievoorziening activiteiten op nationale schaal plaatsvindt. Met (deels) door LNV gefinancierde organisaties in Wageningen probeert het MNP die samenwerking al te intensiveren. Qua sturing van monitoring wil het MNP in 2005 in overleg met VROM primair een voorziening voor luchtkwaliteit monitoring gaan instellen. Als overkoepelende sturingsstructuur, ook voor de sturing van andere milieumonitoring, komt nu de mogelijke koppeling aan het IPO-DGM-MNP/RIVM convenant nadrukkelijk in beeld.

De migratie van het MNP kerninstrumentarium naar de nieuwe technische MNP infrastructuur is grotendeels voltooid. De uitfasering van het database managementsysteem INGRES ten gunste van ORACLE is nagenoeg compleet. Dit migratiewerk omvat ook de eerste fase van de herbouw van het informatiesysteem INDIBASE, waarin kernindicatoren uit MNP-publicaties worden beheerd. In de Milieubalans en Natuurbalans van 2005 is hiervan al gebruik gemaakt. Thans vindt de tweede fase van de INDIBASE herbouw plaats. Door de gerealiseerde nieuwe ICT Architectuur worden voor het MNP ook de op webtechnologie gebaseerde samenwerkingsmogelijkheden met andere instituten allengs groter. Dit geldt ook voor het inmiddels binnen RIVM operationele Geoloket. Met diverse organisaties (VROM, RPB, DLG, WUR/Alterra) wordt overlegd over intensivering van samenwerking op geodata gebied. Binnen het MNP zal de volgende stap na de voltooiing van de ICT Architectuur nu het ontwerp van de architectuur voor gegevens en applicaties worden, zodat ook deze laag in de informatie infrastructuur verder zal worden gestroomlijnd. Mede ter facilitering van samenwerking in het externe netwerk. In het kader van de externe verzelfstandiging van het MNP wordt veel aandacht besteed aan de verdere uitbouw van de nieuwe website MNP.nl. Een ander belangrijk punt in dit kader is de heroverweging van bestaande ICT Dienstverleningsovereenkomsten

met het RIVM. Dit dient binnen enkele maanden zijn beslag te krijgen. Ook de consequenties voor allerlei cruciale licenties qua data en software waarvoor het MNP nu nog in RIVM-verband in diverse constructies is opgenomen, worden met spoed geanalyseerd. Dit raakt ook de toekomstige relatie van het MNP met VROM en de VROM raamcontracten op dit gebied.

In het MNP modelonderzoek ligt het accent op modellering voor duurzaamheidsassessment. Nadere verantwoording en evaluatie van de indicatorenset en bijbehorende methodologie voor duurzaamheidsanalyse staat in 2005 voorop. Eind dit jaar wordt hierover een rapport uitgebracht. Een inventarisatie van kansrijke methoden voor modellering van duurzaamheid en daarbij behorende internationale samenwerkingsrelaties is uitgevoerd. Als uitvloeisel hiervan is 2005 binnen het eigen MNP onderzoek een project ingericht waarin enkele veelbelovende nieuwe methoden en modellen op praktische MNP cases samen met externe instituten worden beproefd. Het gaat in eerste instantie om geavanceerde metamodellering, een modelmatige aanpak voor evolutionaire economie, een evaluatie van methoden voor kosten-batenanalyses en operationele benaderingen van het begrip kwaliteit van leven. Eerste resultaten komen momenteel beschikbaar.

Op methodologisch gebied is er veel externe belangstelling voor de inmiddels ook op Internet beschikbare Leidraad Omgaan met Onzekerheden. In het verlengde hiervan heeft een uitwerking van de leidraad plaatsgehad, specifiek gericht op het verantwoord omgaan met ruimtelijke onzekerheden. Deze richtlijnen zijn na externe review thans gereed en zullen nu in de MNP praktijk worden beproefd. Verder wordt samen met universiteiten ondermeer gewerkt aan een 'stijlgids' voor communicatie over onzekerheden en aan de betekenis van participatie voor beleidsassessments. Voor de interactieve modelleer- en visualisatie omgeving M vindt een Europese aanbestedingsprocedure plaats. Samen met diverse waterinstituten draagt het MNP actief bij aan nationale samenwerking op het gebied van de modellering van grondwater en oppervlaktewater. Dit raakt ook nadrukkelijk de mogelijke oprichting van een Delta Instituut en de gezamenlijke profilering van overheidsorganisaties zoals MNP en RWS/RIZA versus de rol van marktgerichte kennisinstituten zoals TNO/NITG, WL Delft en WUR/Alterra.

BIJLAGE Stand van zaken producten en diensten 2005

PRODUCT	PLANNING	STAND VAN ZAKEN
Milieubalans 2005	Mei	Mei, Gereed
Gezamenlijke planbureauverkenning Welvaart en leefomgeving	Voorjaar '06	Vertraagd
Duurzaamheidsrapportage	September	Vervallen
Rapportages emissieregistratie	Doorlopend	
Milieu- en natuurcompendium (webapplicatie)	Continu	
Natuurbalans	September	Sept, gereed
Optimalisatie EHS	Mei	Sept, gereed
Van aankoop naar beheer	September	Sept, gereed
Rapport Methodiek Natuurkosten	Oktober	April, gereed
Rapportages internationale biodiversiteit	Diverse	
Internationale emissierapportages	Diverse	
Referentieraming broeikasgassen en verzurende stoffen	Maart	Mei, gereed
Optiedocument reductiemaatregelen broeikasgassen en verzurende stoffen	Eind 2005	
Rapportage Europese benchmark energie-efficiency	Mei	Juni, gereed
Rapportage bijdrage biobrandstoffen aan verkeersdoelen	December	
Rapport analyse nationale allocatieplannen	Juli	Vervallen
Rapport macro economische effecten emissie reductiedoelstellingen	Maart	Juli, gereed
Analyse relatie energiebeleid en (mondiale) duurzaamheid	Oktober	2006
GEO IV; Vulnerability workshops	November	
Ex ante evaluatie beleidsopties post Kyoto	Oktober	
Mitigatiescenario's	September	
Bijdragen 4 ^e Assessment rapport IPCC	December	
Beoordeling nieuwe EU-commissie voorstellen op milieugebied (BNC-fiches)	Diverse	
Rapport/quick scan EU-voortgangsrapportage duurzaamheidsdoelen	September	November
Ex ante evaluatie CAFE voorstellen	Oktober	
Beoordeling van het Nationaal Luchtkwaliteitsplan	(Onvoorzien)	April, gereed
Effecten aanvullende maatregelen op knelpunten luchtkwaliteit	(Onvoorzien)	April, gereed
Beoordeling Prinsjesdagpakket Aanpak Luchtkwaliteit	(Onvoorzien)	September, gereed
Beoordeling GroenLinkspakket Luchtkwaliteit	(Onvoorzien)	September, gereed
Fijn stof nader bekeken	(Onvoorzien)	Augustus, gereed
Vergelijking kosteneffectiviteit Nederlands milieubeleid versus Europa	December	
ETC-ACC rapporten	Doorlopend	
CCE rapporten	Doorlopend	
Landsdekkende maatregelkaart deelstroomgebiedsvisies	Juli	Juli, gereed
Afwenteling en blauwe knooppunten; sleutel tot duurzaam waterwaterbeleid	September	Juli, gereed

PRODUCT	PLANNING	STAND VAN ZAKEN
Evaluatie Kaderrichtlijn Water	November	
Tussenrapportages Monitoring ruimtelijke ontwikkeling	Mei	Mei, gereed
Rapport ruimtelijk beleid, instrumenten WRO en grondprijzen	December	
Rapport milieu-effecten van investeringen in het onderliggend wegennet	Juni	Vervallen
Evaluatie EU White Paper Transportation	Maart	Gereed
Rapport Ecologische gevolgen Gemeenschappelijk Landbouwbeleid	December	Vervallen
Actualisatie Nederlandse ammoniakemissie	Juni	Vervallen
Evaluatie mestbeleid	Oktober	December
Advies mogelijkheden en gevolgen regionale toetsing nitraatnorm	December	
Rapport Het milieu rond Schiphol 1990-2010; Feiten & cijfers	Maart	Aug, gereed
Briefrapport opties voor milieunormering Schiphol	December	
Rapport Knelpunten lokale milieukwaliteit, nu en in 2010	December	
Rapport Evaluatie Regelgeving Burgerluchthavens en Militaire Luchthavens	(Ongepland)	Mei, gereed
Rapport analyse opties voor het risicobeleid (vervolg Nuchter Omgaan met Risico's)	November	